

Internationell press om Ukraina-kriget

3 april 2022

Här ingår översättningar av artiklar från amerikanska *Jacobin*, brittiska *The Spectator*, schweiziska *A l'Encontre – La brèche*, samt franska *Alternatives Économique*, och *Le Monde Diplomatique*.

De här återgivna artiklarna handlar inte om själva kriget, utan om olika frågor som gäller Ryssland: Om den politiska opinionen i Ryssland (*Alternatives Économiques*), om den ryska nationalisthögern och Putins förhållande till denna (*Le Monde Diplomatique*), om krigets konsekvenser för det ryska samhället (*A l'Encontre – La brèche*), om den ryska kapitalismen och den ekonomiska och politiska kris som kriget orsakat i såväl Ryssland som resten av världen (*Jacobin*), samt en artikel som ifrågasätter att sanktionerna mot Ryssland fungerat som avsett (*The Spectator*). Och.

För en komplett lista med tidigare publicerade texter om Ukraina-kriget, sorterade i tidsordning (nyaste först), se [Senaste nytt](#).

MF 3/4 2022

Innehåll

Alternatives Économiques	1
<i>En blandning av letargi och frustration i det ryska samhället inför kriget i Ukraina</i>	1
A l'encontre – La Brèche	3
<i>Putin krigar inte bara i Ukraina. Han massakrerar också det ryska samhället</i>	3
Jacobin	7
<i>Rysslands krig visar kaoset i världsordningen</i>	7
Le Monde Diplomatique	16
<i>Vilka är hökarna i Moskva?</i>	16
The Spectator	20
<i>Rubeln återhämtar sig. Har sanktionerna mot Ryssland misslyckats?</i>	20

Alternatives Économiques

En blandning av letargi och frustration i det ryska samhället inför kriget i Ukraina

Andrej Makarytjev¹

Alternatives Économiques, 29/3 2022

Ryssarna är kluvna till kriget. Men för tillfället finns ingen organiserad fredsrörelse i stånd att förändra något.

Kriget mot Ukraina har avsevärt polariserat opinionen i Ryssland. Man får skilja mellan vanligt folk som föredrar att leva i den bubbla av desinformation som Kremls propaganda skapat och en bildad minoritet av intellektuella och andra som normalt brukar ge uttryck för vad de anser. Med andra ord mellan passiva konsumenter av den version staten levererar och de som är vana att yttra sig offentligt.

Inom den första gruppen passiva konsumenter framträder två sorters reaktioner. Den andra handlar om förnekande: för en del av medborgarna finns inget krig eftersom det inte sägs något om det på rysk tv. Den ståndpunkten är kopplad till argument som ”Ryssland har inget intresse av att invadera Ukraina”.

Andra medborgare erkänner att det pågår ett krig, men avvisar allt eget ansvar för vad som händer. ”I Kreml vet man nog vad man gör. Vad skulle då enkelt folk som vi ha att säga?” Den typen av argument kan hittas i de otaliga videor som visar dialoger mellan ryska soldater som tagits till fånga av den ukrainska armén och som fått tillstånd att ringa till sina familjer och där de senare säger att de inte tror att det pågår något krig eftersom det inte sägs något om det på rysk tv.

Förluster i människoliv

Ändå har den ryska armén fått medge att man lidit svåra förluster under ”den speciella militära operationen”, som kriget officiellt kallas. Och i många regioner i Ryssland har lokala medier bevakat militära begravningar. De soldater och officerare som dödats i Ukraina framställs som några som dött hjältedöden för fosterlandet och till försvar av Donbass mot ”ukrainska nationalisterna och fascisterna”.

De ökade förlusterna i människoliv kommer givetvis att göra kriget allt mindre populärt. Och protester av kulturell karaktär mot kriget verkar bidra till det: ett bra exempel är rockgruppen Elysium, från Nizjni Novgorod, som spridit en serie nya sånger med pacifistiskt innehåll och riktade mot Putin. Gruppen har ännu inte drabbats av några rättsliga åtgärder, men vissa konsertorganisatörer har valt att avboka deras framträdanden.

Men för närvarande är det svårt att se några konturer av en rörelse mot kriget, som skulle kunna förändra situationen i Ryssland. Delvis beror det på att oppositionen mot Putin – till exempel den som Alexej Navalnij stått för – alltid fokuserat på kampen mot korruptionen och att Kreml lagt beslag på makten och betydligt mindre på frågor som rör utrikespolitik och säkerhet som nu visat sig bli avgörande.

Bland de experter och intellektuella som mer eller mindre står under Kremls inflytande kan en del inte dölja sin frustration. Exempelvis har Andrej Kortunov, chef för Ryska utrikespolitiska rådet, en organism som aldrig direkt uttalat sig mot de styrande utan valt att komma med invändningar av mer subtil karaktär, öppet medgett att beslutet att invadera Ukraina kom som

¹ Andrej Makarytjev är professor i regionala politiska studier vid universitetet i Tärto i Estland.

en chock för honom. Men han har valt att uttrycka sig mer inlindat: ”Min bedömning av riskerna har visat sig skilja sig från Vladimir Putins, förhoppningsvis vet han vad han gör.”

Carnegie Center i Moskva, som står oberoende av myndigheterna och ofta uttalat sig mycket kritiskt samtidigt som man velat undvika att hamna i konflikt med Kreml, har för sin del valt att tiga. Det är mycket talande att de experter som inte kan dölja sin kritik mot kriget väljer att hänvisa till de finansiella och ekonomiska förluster konflikten leder till för Ryssland, men avstår nästan helt från att säga något om den juridiska aspekten av aggressionen. Med andra ord, kriget är dåligt eftersom det kan leda till problem på hemmaplan. Inte för att det är oacceptabelt och omoraliskt att invadera ett annat land och döda folk där.

Storytelling

Samtidigt kommer en mycket viktig del av de Kremlvänliga uttalandena med en rad olika versioner av ”den speciella militära operationen” i syfte att rättfärdiga den. Det vanligaste retoriska greppet är att förflytta debatten och börja tala om vad USA och andra länder i Väst gjort tidigare. Icke exakta och felaktiga analogier med krigen i Irak och Afghanistan åberopas regelbundet för att vända uppmärksamheten från vad Ryssland gör i Ukraina och i någon mån ”normalisera” det.

Ett annat viktigt inslag i vad som sägs i Ryssland sedan den 24 februari är att framställa ryssarna som offer. Två bra exempel har getts av Club Valdaj, ett diskussionsforum av typ Davosmötena men mycket närstående regimen och som nyligen anordnade en rundabordskonferens om de västliga sanktionerna. På ett för Kremles propaganda mycket typiskt vis nämndes kriget i Ukraina inte alls då, vilket gav talarna möjlighet att utmåla Ryssland som offer för ”ensidiga” restriktioner som ”sanktionskoalitionen” beslutat om. Samma metod kom till användning vid ett andra möte med Club Valdaj som ägnades åt en översikt av det internationella kärnvapenhotet: Ukraina betecknades där om en orosstiftare och ett hot mot besluten om icke spridning av kärnvapen. Ett argument som kan användas för att motivera Vladimir Putins krav på ”demilitarisering” av landet.

Rent allmänt håller olika delar av det ryska samhället på att anpassa sig till kriget snarare än att öppet ifrågasätta det. Många medborgare befinner sig i ett tillstånd av letargi och slukar passivt myndigheternas framställning av händelserna. Andra försöker psykologiskt distansera sig från kriget och avhålla sig från att diskutera det, vilket utmynnar i vad som på sovjettiden kallades ”en inre emigration”.

Men ett stort antal personer lämnar också landet rent fysiskt för att slippa ifrån en alltmer repressiv regim och de ekonomiska svårigheter som är att vänta. Ingen avgörande omvälvning är dock skönjbar i det ryska samhället. En drastisk förändring skulle bara kunna inträffa till följd av tre samverkande faktorer: ett militärt bakslag, ekonomiskt sammanbrott och en folklig mobilisering i stor skala. En ekonomisk kris räcker inte för att på egen hand leda till någon verklig omsvängning i den allmänna opinionen.

Översättning: Björn Erik Rosin

A l'encontre – La Brèche

Putin krigar inte bara i Ukraina. Han massakrerar också det ryska samhället

Karine Clément²

A l'encontre, 31/3 2022 (även publicerad i *International Viewpoint* 5/4)

Jag hör inget annat än förskräckta utrop över ”den sortens människor”, detta lobotomerade ryska folk som massivt stöder Putins krig och kriminella agerande. Jag ser franska journalister skriva det, jag ser det också alltför ofta av de många modiga ryssar, som fortfarande uttalar sig öppet mot kriget på sociala medier. Vi får veta att det ryska samhället är fångat av krigspropagandan, att det sedan länge avpolitiserats av den auktoritära Putinregimen, att oppositionen är tillintetgjord bortsett från ett litet skikt av ihärdiga men som nu till stor del är tvungna att lämna landet.

Det kan mycket väl vara så att den uppfattningen i varje fall svarar mot en del av sanningen. Men det kan också mycket väl vara så att vi inte vet något alls om vad som pågår på djupet av det ryska samhället, ett djup som aldrig riktigt granskats och som analytiker, forskare och politiker heller aldrig brytt sig om. Oavsett vilket land det handlar om betraktas ju alltid de folkliga klasserna som något vid sidan av, något oväsentligt. Men Ryssland, fixerat vid myten om ”den stora ryska kulturen” och böndernas efterblivenhet, har fått det sociala föraktet för folket att nå oanade höjder. Men tänk om ”muzjikerna”, bönderna, bara skulle behöva få lite stöd för att kunna ge uttryck för sin kritik och sina vaga protester? Hur som helst hänger det ryska samhällets möjligheter att överleva i grunden på om den bildade medelklassen och dissidenterna lyckas hitta sätt att återknyta kontakten med de folkliga klasserna.

För det måste vi ha klart för oss: Ryssland handlar framför allt om de folkliga klasserna – arbetare, tjänstemän och småföretagare med mer eller mindre stora svårigheter att få det hela att gå ihop. De utgör det allra största flertalet av befolkningen. Det är också de samhälls-

² Sociolog, forskare vid CERCEC (*Centre d'études des Mondes Russe, Caucasiens et Centre Européen*, Unité Mixte de recherche CNRS/EHESS) och vid CRESPPA (UMR CNRS-Universidad Paris 8 Saint-Denis-Universidad Paris Ouest Nanterre – Universidad París Lumières – UPL).

klasserna som levererar huvuddelen av de soldater som skickas till Ukraina, oavsett om de blivit lurade, tvingats till det för att kunna försörja sig eller gjort det av övertygelse. Men det är de man minst hör talas om, i synnerhet som de knappast ger sig till känna, i varje fall inte på något tydligt sätt eller lätt att identifiera.

Och det var just dessa som mina undersökningar från 2018 hade handlat om, uppkomsten av en social gemenskap medveten om sig själv, dvs en icke föraktlig förändring om man vet hur de folkliga klasserna, i första hand arbetarklassen, blivit misshandlade under de ultraliberala kapitalistiska reformerna och den långtgående antikommunismen på 1990-talet efter Berlinmurens fall.³ En sak måste vi ha klart för oss: arbetarklassen blev då tillintetgjord, envar sin egen lyckas smed var vad som gällde, misär och förtvivlan krökte ryggarna på miljontals, som efter privatiseringarna och sedan deras fabriker/gruvor stängts, upplösningen av Sovjetunionen och den totala förändringen av språkbruket, förlorat all trygghet, alla hållpunkter, i själva verket all förankring i någon som helst tänkbar social verklighet. Ingen, eller nästan ingen ville längre kalla sig arbetare, identifierade sig med någon som helst samhälllig gemenskap, av arbetarklass- eller nationell karaktär. Merparten lät sig förödmjukas som kuggar i en omänsklig mekanism, som ”boskap” eller ”slavar”.

* * *

Jämförelsevis skulle åren mellan 2000 och 2010 uppvisa en helt annan bild. Förvisso kom Putins auktoritära regim då på plats, förvisso stängdes det offentliga rummet mediamässigt (även om arbetarnas röster varit frånvarande där sedan oligarkin under Jeltsin tog över på 1990-talet), men det skedde också en reell förbättring av levnadsstandarden, en samhälllig stabilisering som gav många möjlighet att återfå fotfästet och hitta ett sätt att leva. Även om Putins patriotiska och populistiska språkbruk gav en vrångbild av arbetarklassen innebar det också att den åter fick ett utrymme i medierna. Putins patriotiska språkbruk ledde också, tvärtemot Kremels intentioner, till en politisering av samhället och paradoxalt nog till att den nationella gemenskapen blev ett politiskt objekt som till och med gav utrymme för oppositionellt tänkande. Och från 2005 kunde man bevittna en ökning av mobiliseringar på basnivå, lokalt, med utgångspunkt i sociala frågor eller sådana som hade med ekologi eller arbetsförhållanden att göra och som vittnade om en förmåga till självorganisering runt om i landet. Medvetenheten utvecklades också, samhället omskapades – trots, eller egentligen tack vare, Kremels auktoritära nationalism. Hur som helst kunde den omfattande undersökning jag ledde åren 2016-18⁴ till att det blev möjligt att klart identifiera tre sociala grupper.

Den första var inte den största och bestod framför allt av personer på väg att stiga uppåt i samhället: konformisterna för vilka det viktigaste var att få ingå i en stor nationell gemenskap, ”en och enad”. Den kategorin godtog till stor del den patriotiska propagandan och satte i omfattande skala sin tilltro till Putin.

Den andra gruppen bestod av personer som främst definierade sig själva via sina intellektuella och moraliska tillgångar och med den intellektuella eliten, och mot ”massan av okunniga fattiga”. Denna intellektualiserande eller moraliserande grupp hyste förvisso en nedlåtande inställning till de folkliga klasserna, men klövs ändå i två diametralt motsatta läger: det ena pro-Putin, med stöd till Kremels patriotiska projekt med inriktning på att återskapa ”den stora ryska kulturen”, det andra anti-Putin och avvisande till all anknytning till en nation man betecknade som ”skit”.

³ Om detta tema, se Karine Clément, *Russian Workers in Market Turmoil. 1989-1999: destruction d'un groupe social et remobilisations collectives*, Paris: Syllepse, 2000; även M. Burawoy, *The great involution: Russia's response to the market*, 1999. Icke publicerat manuskript: <http://burawoy.berkeley.edu/Russia/involution.pdf>

⁴ K. Clément, *Contestation sociales "à bas bruit" en Russie: critiques sociales ordinaires et nationalismes*, Paris. Ed. Croquant, 2022.

Den tredje gruppen var större, de folkliga klasser som såg sig som en del av en större gemenskap kring ”det strävsamma och fattiga folket” och som slöt upp bakom en kritik av de sociala klyftorna och den exploatering som majoriteten utsattes för av en minoritet av oligarker beskyddade av regimen och till trumpetstötar från en lögnaktig patriotism.

* * *

Jag talar inte om dessa tre grupper för att rätta in mig i någon akademisk klassificering, utan för att framhålla den samhälleliga struktur som uppstått genom de post-kommunistiska omvälvningarna och som tog sig uttryck i tydliga klyftor mellan bourgeoisien och sådana som aspirerade på att få tillhöra den, den bildade medelklassen med elitistiska ambitioner och de folkliga klasserna. Och om vi nu vet en del om de båda första grupperna finns oerhört lite information att tillgå om vad som pågår bland de folkliga klasserna nu när Ryssland startat ett krig i Ukraina.

Den första gruppen har förmodligen till stor del med själ och hjärta slutit upp bakom Putins militära operation i Ukraina, medan en mindre del lämnat Ryssland för att kunna bibehålla en levnadsstandard som hotas av sanktionerna. Den andra gruppen, som är mest aktiv på sociala medier, är kluven mellan anhängare och motståndare till kriget, de som tillkännager sin ”skam” över att vara ryssar gentemot dem som är mer stolta än någonsin över att vara det. Det vi hör i våra medier är representanterna för denna bildade medelklass och det är de som är de största motståndarna till kriget som till stor del nu flyr landet. Och det är dem vi hör fördöma det ryska samhällets omoral, dess passivitet, dess lobotomering och hur lätt det har att sluta upp bakom Kremles krigspropaganda.

* * *

Givetvis stödjer jag de kollegor som tvingas lämna allt och ge sig av, jag respekterar deras moraliska fasthet och deras mod. Jag beklagar emellertid samtidigt att den bildade medelklassen åter, precis som på 1990-talet, i sin självupplevda elitism vidarebefordrar samma vilseledande och nedsättande syn på de folkliga klasserna, ”dom där”, som ändå utgör en majoritet i Ryssland. Det syns mig helt nödvändigt att de som lever som intellektuella eliter åtminstone försöker lyssna och förstå de folkliga klasserna, något som Jonathan Littell för övrigt uttrycker på ett storartat sätt i sitt ”Brev till mina ryska vänner”⁵. Ingen varaktig omvälvning av regimen, ingen verklig demokratisering kan någonsin bli möjlig utan aktiv medverkan av dessa klasser.

Och de är kapabla till mobilisering, det har de redan visat många gånger. Ta till exempel mobiliseringen av tusentals personer mot reformen av det sociala trygghetssystemet, de långvariga och stora mobiliseringarna i en del regioner till försvar av deras autonomi mot ”Moskvas godtycke” (Kaliningrad 2010, Chabarovsk 2020), de folkliga upproren i mono-industriella städer (Pikalevo m fl 2009), rörelsen mot pensionsreformen (2008), de ekologiska mobiliseringarna (bl a i Sjies 2019-20 mot att bli en plats för förbränning av avfall från Moskva).

Problemet består inte i förmågan till självorganisering, problemet består i agendan – handlar det om att kämpa för att vi, småfolket, också får det bättre, eller kommer vi än en gång att bli offer för strider som inte angår oss och där vi inte kontrollerar frågorna och resultaten? Problemet består också i den skarpa misstron mot den liberala oppositionen, eller rent av mot all elit, som betraktas som nedlåtande och inte har en aning om verkligheten för ”de arbetande klasserna”. Och slutligen består problemet också i det som skiljer de folkliga klasserna i Ryssland från deras motsvarigheter i Väst, dvs en stark känsla av vanmakt i frågor som rör

⁵ *Le Monde* del 29/3 2022

den politiska makten nationellt: vad har vi att sätta emot oligarkin, när det är ”dom” som har ”pengarna”, ”polisen och armén”?

Denna fastnaglade känsla av vanmakt har inte dämpats trots mängden av framgångsrika mobiliseringar (men segrar som inte fått något utrymme i medierna), utan till och med stärkts när de folkliga klasserna börjat få känna av politisk repression, framför allt från och med 2021 och fängslandet av Alexej Navalnij. Kriget och stämningen av allmän övervakning, ordningsmaktens kontroll av territoriet, och mediernas bild av den enhälliga uppslutningen bakom Putin är ytterligare anledningar till att behålla sina tvivel och sina frågor för sig själv.

* * *

Men är då de folkliga klasserna mot kriget? Inget ger någon möjlighet att påstå det med tanke på den lilla information som finns att tillgå. De som gör gällande att de lägre samhällsklasserna skulle i huvudsak skulle vara för kriget utgår ofta från opinionsmätningar (i tider av krig och med den censur som råder!), enstaka diskussioner med släktingar eller vad man hört hos hårfrisörskan eller av en taxichaufför ... Men vad säger mig de erfarenheter mina olika undersökningar gett?

Jag skulle tro att de folkliga klasserna, som i allmänhet förhåller sig skeptiska till propaganda och försök att för dem bakom ljuset, inte så lätt låter sig luras av krigspropagandan (om att ryssarna är ute för att skydda ”de sina” från ”nazisternas” klor i de rysktalande delarna av Ukraina). Och kanske håller man bland folket huvudet kallt och intar en ironisk distans. Men det finns en anledning till osäkerhet: propagandan gick framför allt att avslöja som lögnaktig när den kunde motbevisas av erfarenheterna, när den ställdes mot en alternativ sanning i informella diskussioner, genom skämt, samförstånd, vissheten om att ens tvivel kunde understödjas av ett eko i ”småfolkets” tänkta gemenskap.

Men hur ska man utifrån vad man själv upplever kunna säga något om ett krig som utspelas långt från ens närområde och med oerhört motsägelsefulla informationer förmedlade via tvivelaktiga kanaler? Och hur ska man kunna hålla en kritisk distans tillsammans med en tänkt gemenskap, där man inte är säker på vad den tycker i brist på en upplevd alternativ version, i brist på yttrandefrihet, även i informella sammanhang? Är de folkliga klasserna då i brist på bättre tvungna att förlita sig på den version televisionen står för? Till vad som framställs som den allmänna opinionen? Antagligen är det åtminstone till en del vad som sker för närvarande.

Om det inte varit krig är jag säker på att de folkliga klasserna varit i stånd att tillsammans skapa en alternativ version till vad som pågår, en subversiv och olydig version där kriget skulle framställas som ytterligare en i raden av påhitt av de mäktiga i denna värld och mot de små som alltid hur som helst får betala för de mäktigas ambitioner, med andra ord en version som också skulle kunna innefatta småfolket i Ukraina i den tänkta gemenskapen av offer för historiens gång. Men finns det fortfarande någon tänkt gemenskap av småfolk? Den sockel den vilade på – gemensamt agerande, tryggheten i sig själv, återskapandet av ett eget livsrum – håller den inte på att vackla?

Om det inte varit krig är jag säker på att de folkliga klasserna av princip hade förhållit sig skeptiska till ledarnas och de mäktigas tal som först och främst betraktats som bara ute för att gynna sina egna intressen. Men en blodig offensiv mot ett broderland och granne, med samma kultur, överträffar antagligen allt hemsamt man kunde tänka sig att oligarkerna skulle hitta på.

Det verkar därför sannolikt att en stor del av de folkliga klasserna åter gått vilse i kaos och bristen på hållpunkter, i avvaktan, ett mer eller mindre aktivt förnekande, en försvarshållning eller vilja att dra sig undan. Till att varken stödja kriget eller Putin, men heller inte till att ge uttryck för sitt motstånd.

* * *

Hur komma det hela att utvecklas?

Det krävs att en alternativ version blir hörbar och samstämmig med de folkliga gruppernas synsätt. Det kan komma att uppstå i form av verkliga mobiliseringar och gemensam kamp i synnerhet när sanktionerna och försämringarna av livsvillkoren blir kännbara på nära håll. Kan de uppstå genom att den bildade medelklassen vänder sig mot kriget? På villkor att den inte uppfattas som en elit som ringaktar folket. I varje fall kommer inte en alternativ version med ursprung helt och hållet i en minoritet som befinner sig i exil att ha någon som helst betydelse. Alexej Navalnij har lyckats framstå som seriös och angelägen om Rysslands framtid just på grund av att han tog risken att återvända hem.

Det krävs en chock som känns av in på bara kroppen. En sådan chock kan mycket väl åstadkommas av att kistor med döda soldater kommer hem från kriget, i synnerhet som dessa soldater, dragits in i kriget eller blivit tvingade att göra det, till sin majoritet kommer från de folkliga skikten.

Hur som helst går det inte att utesluta en plötslig omsvängning av opinionen, och omfattande protester. Vad som däremot går att utesluta är ställningstaganden grundade på moraliska värderingar eller abstrakta politiska begrepp. All erfarenhet som de folkliga klasserna skaffat sig har lärt dem att vara skeptisk till morallektioner och stora ord om demokrati, i synnerhet om de uppfattas komma från Väst eller från en västvänlig elit, erfarenheterna från 1990-talet har lärt dem hur fort ”demokratiska och mänskliga rättigheter” kan vändas mot dem och resultera i armod och underkastelse.

Den bildade och progressiva medelklassen kan komma att spela roll för att utlösa en dynamik av protester. Mycket står på spel: inte bara att få stopp på kriget och garantera Ukrainas suveränitet, utan också att förhindra att det ryska samhället tillintetgörs, att det åter hamnar i en dynamik av oreda, armod, en atomisering, apati och bedövning av än mer destruktiv karaktär än på 1990-talet. Om utmaningen ska kunna antas måste denna medelklass ovillkorligen göra sig av med sin elitism och sin överlägsenhet, att den återupptar en förtroendefull dialog, fylld av empati, med de folkliga klasserna och att de tillsammans arbetar för att hitta en väg ut ur krisen, en brytning med Putins regim, med reell demokrati och en jämlik fördelning av rikedomarna.

Översättning: Björn Erik Rosin

Jacobin

Rysslands krig visar kaoset i världsordningen

Pablo Pryluka, Kate Reed

Jacobin, 21/3 2022

Intervju med nationalekonomen Branko Milanovic

Nationalekonomen Branko Milanovic såg på plats hur ojämlikheten ökade när Ryssland på 1990-talet gick över till kapitalism. Här samtalar han med *Jacobin* om hur Vladimir Putins krig störtat landet tillbaka i kris – och placerat en bomb under den globala ekonomin.

När de tidigare sovjetrepublikerna på 1990-talet omfamnade marknadsliberalismens evangelium hette det allmänt att Ryssland skulle ta plats i det av Väst ledda, globala kapitalistiska systemet. Men samtidigt som Boris Jeltsin styrde in Ryssland i G8 blev följden omfattande arbetslöshet och ökande dödstal och denna instabilitet banade väg för Vladimir

med det årtiondet. I början av 2000-talet förbättrades situationen av många skäl, bl a stabiliseringen av rubeln, högre oljepriser, bättre jordbruksproduktion och Putins egna insatser i bemärkelsen att han gjorde sig av med många av de oligarker, som slogs mot varandra och höll på att få landet att hamna i inbördeskrig.

Det finns en bok, *Godfather of the Kremlin*, av Paul Klebnikov, redaktören för *Forbes*, som sköts till döds i Moskva 2004. Jag recenserade boken och orsaken till att jag läste den var att jag blivit intresserad av de ryska jordreformerna under [Pjotr] Stolypin, och Klebnikov hade skrivit en enorm och alldeles utmärkt doktorsavhandling i ämnet. Det var så jag ”upptäckte” honom. Sedan läste jag den bok han skrivit och som är berättelsen om oligarken Boris Berezovskij. Den är verkligen värd att läsa eftersom Klebnikov skildrar teknologin bakom förödelsen, hur oligarkerna inte bara stal pengar utan också, medan de höll på att stjäla, förödde ekonomin.

Det där var någonting som många ekonomer, jag själv också, inte förstått fullt ut. Det hela gick ut på att ta över ett företag, endera genom att muta eller hota ledningen (det var därför det var bra att ha en maffia), sedan barskrapa företaget på allt och få det att gå bankrutt, men även medan det håller på att gå bankrutt producerar det pengar och då plockar man åt sig alla pengar tills produktionen upphört. De anställda skickas hem och sedan går man vidare till nästa företag. Vad som är viktigt att förstå här att de här oligarkerna som hade politiska kontakter inte bara berikade sig själva, utan också blev rika på att göra slit på livsbetingelserna för tusentals människor.

Du har betecknat Ryssland som en ”oligarkisk kapitalistisk ekonomi” och den ryska regeringen som ”teknokratisk och nyliberal”. Kan du utveckla lite vad Rysslands ekonomi står för under Putin?

Putin har alltid varit nyliberal på det ekonomiska området: för privata företag och företagare. Den nyliberalismen hänger i hans fall ihop med hans antikommunism och, som vi nu kan se, hans ryska imperialism (som han kan ha tillgodogjort sig under resans gång). Hans hjältar är antikommunistiska hjältar från inbördeskriget. Så ser hans ideologi ut och som numera framgått klart som när han dagen efter invasionen av Ukraina kallade in ledarna för de stora företagen och i stort sett sade: nu har ni tillfälle att visa vad ni går för, vi kommer att göra oss av med alla restriktioner, ni får anställa så många ni vill, betala hur mycket som helst. Med andra ord full frihet för dem. Han talade också om ytterligare skattereduktioner, minskade regleringar, osv.

Vid många tillfällen har jag lyssnat till representanter för den ryska regeringen. De är nyliberala, mycket teknokratiska precis som givetvis den omvitnat teknokratiska gruppen i Ryska centralbanken. Deras makt över viktiga politiska beslut är icke existerande. Nyligen var det någon som mycket elegant beskrev hur Putin fattar sina stora geopolitiska beslut och att teknokraterna sedan får hitta ett sätt att mildra de negativa konsekvenserna ekonomiskt av hans stora beslut. Putin verkar inte bry sig om hur detta görs, egentligen behandlar han regeringen på samma sätt som en del behandlar folk som städar deras bostäder: städa upp efter allt jag ställt till med. Jag tror inte att han gav dem någon information om beslutet att invadera Ukraina. Jag tror att allihopa blev chockerade över omfattningen av sanktionerna. De här personerna är duktiga och kompetenta och ideologiskt sett mycket nyliberala, men jag tror inte de kan göra så mycket nu med tanke på hur det fungerar.

Om vi skulle gå över till bakgrunden till invasionen av Ukraina. Tror du att Ryssland efter upplösningen av Sovjetunionen kunde ha blivit en del av den sorts process med ”ett gemensamt europeiskt hem” som Michail Gorbatsjov hoppades på och är den nu pågående konflikten – i den mån den inte orsakats av Väst – på något vis följden av

glappet mellan optimismen på 1990-talet om möjligheterna att integrera Ryssland i en liberaliserad och globaliserad värld och den bistra verkligheten?

Så är det nog. Jag kan vara påverkad av att jag var ganska väl informerad om Ryssland på 1990-talet. Jag har alltid ansett att den perioden var oerhört betydelsefull. Och jag inser att många unga inte kan något om den tiden, eller att den inte betyder så mycket för dem. Men egentligen var det då som synen på omvärlden skapades hos den generation som nu har makten i Ryssland. Tittar man på Putin och hans omgivning så är det personer mellan 65 och 70 år gamla, alltså var den 30 eller 35 vid den tiden och upplevde själva – Putin inkluderat – nedgången då. Det fanns en stor klyfta mellan vad de förväntade sig när de var på väg att bli vuxna vid tjugoårsåldern och det som sedan inträffade.

Därför har jag alltid ansett att man är tvungen att gå tillbaka till den perioden för att kunna förstå det som händer idag. Men för att svara mer direkt på er fråga: jag är inte säker på att Ryssland någonsin kunde ha integrerats helt och hålla i den västliga ordningen, och bli ännu ett Italien – ett land som efter att ha varit på fiendesidan under andra världskriget blev en orubblig allierad till USA. Men jag tror också att om inte en rad misstag gjorts skulle vi inte befinna oss i den situation som råder idag: Ryssland hade integrerats i normal mening, dvs inte haft några behov att skriva om historien och vi skulle inte behöva hantera ett krig och definitivt inte stå öga mot öga med någon som kan tänkas använda kärnvapen. Vad vi ser idag är en klar följd av den politik som följts efter slutet på det första kalla kriget.

Vi ser också försök att förklara Rysslands aggression i termer av en påstått evig nationell kultur ...

Den sortens förklaringar gillar jag inte inom nationalekonomi och jag gillar dem heller inte när det kommer till statsvetenskap. De är alltid felaktiga därför att de i grunden kokar ned till vad som är de konventionella visdomarna vid ett visst ögonblick. Därmed verkar de också riktiga vid ett givet ögonblick, men de är alltid felaktiga när man tittar på dem i backspegeln. Exempelvis förklarade man också en gång Japans agerande med att det låg i landets väsen, dess kultur och historia, och samma sade man också om Tysklands agerande, Italiens agerande, osv, men när de länderna sedan förändras då får man skynda sig att hitta en annan förklaring av samma sort.

Samma gäller också inom nationalekonomi. Det skrevs böcker om att Ostasien aldrig skulle kunna utvecklas på grund av den ingrodda respekten för de äldre och den konservatism som låg begravd i konfucianismen. Men 50 år senare får vi höra att det är just för att de är konfucianska och hyllar utbildning som de gått framåt. Vi hade också Max Webers berömda motsatspar av katoliker mot protestanter, men på 1960- och 1970-talet fick vi se katolska länder i Europa utvecklas snabbare än klart protestantiska länder. Så hur ska vi förklara det?

Folk vill också gärna använda sig av sådana förklaringar därför att de kan vara lönsamma. Man får sin bok utgiven och när folk sedan läser den, just på grund av att den består av en anhopning av förutfattade meningar, och säger: ”Men, det här är ju fenomenalt, det stämmer ju exakt med vad jag alltid sagt.” Men det stämmer exakt för att det ger en bit av händelserna tolkad som något som var oundvikligt. Men saker och ting förändras. Och då tar man en annan skiva av historien och säger att något annat med rötterna i ett lands väsen och kultur är det *verkligt* avgörande.

De senaste tio åren (i varje fall huvuddelen av dem) har rysk ekonomi stagnerat med minskad BNP per capita och stigande inflation. Hur pandemin hanterades var också en potentiell källa till missnöje. Finns det överhuvud taget någon koppling mellan den ekonomiska situationen i Ryssland och beslutet att invadera Ukraina?

Det är svårt att säga. Jag tror att Putin främst drevs av de geopolitiska faktorerna, som mycket tydligt framgår i hans tal. Men den ryska ekonomin har definitivt inte varit bra de senaste tio åren.

För det första hade man praktiskt taget ingen tillväxt. Under några år ökade intäkterna och sedan sjönk de igen under några år. Så kom Covid-krisen. Den var Ryssland inte ensamt om: nästan alla länder i världen hade negativ tillväxt och i den bemärkelsen var Ryssland inte mer illa till än någon annan. Men hanteringen av Covid var ganska dålig, kanske inte jämfört med USA men däremot jämfört med Kina. Jag tror att det beror på en institutionell ineffektivitet i det ryska hälsovårdssystemet.

Därmed blir den här krisen – förlåt uttrycket, för det är ett grymt krig som pågår – som jordgubbarna överst på tårtan. Man har inte haft någon tillväxt, en känsla av stagnation har rått, sedan kom Covid-krisen och så nu ett krig. Historiskt sett har Ryssland gått i cirkel: läget förbättras i tio eller tjugo år och sedan följer en katastrofal nedgång. Det har hänt flera gånger om de senaste hundra åren och nu händer det igen.

Väst har infört enorma ekonomiska sanktioner mot Ryssland sedan invasionen inleddes. Vi skulle vilja höra vad du anser om det som Nicholas Mulder nyligen betecknade som ”det ekonomiska vapnet”: Hur effektiva är ekonomiska sanktioner i förhållande till en mer direkt militär inblandning, inte bara just i det här fallet utan rent allmänt? Och vilka är kostnaderna för ekonomiska sanktioner på det rent mänskliga planet?

Mulders bok har precis utkommit. Den är ingen reaktion på den rådande krisen och det tror jag kan göra den än mer värdefull, eftersom vi ofta har en benägenhet att projicera det dagsaktuella på det som varit, vilket förmodligen inte är tanken med hans bok.

Tittar vi på Ryssland är sanktionerna givetvis omfattande. De är utan motstycke i sin omfattning och i synnerhet de finansiella sanktionerna är något nytt. Jag tror aldrig vi varit med om att man tagit en centralbanks tillgångar i beslag. Så det är ett stort steg. I ryska tidningar kan man läsa om effekterna av sanktionerna, t ex vad gäller inrikesflyget: snart kanske det inte går att flyga mellan Moskva och Vladivostok. Dm de plan ryska flygbolag leasar för närvarande – och som de nu inte tänker lämna tillbaka – inte kan få någon service eller reparationer av Boeing och Airbus finns det heller inga adekvata ryska reservdelar att tillgå. Det går inte att skapa en flygplansindustri på några år.

Förutom det är maskintillverkning och gas- och oljeindustrin helt beroende av västlig teknologi. Jag skrev om det på min blogg: sovjetisk industrialisering på 1930-talet var också till stor del baserad på västlig teknologi.

Nu har biltillverkarna i Ryssland tillåtit tusentals anställda under tjugo dagar. Många bilar som Toyota, Nissan och andra tillverkas i Ryssland, men av *delar* som kommer från alla ställen i världen. När sådana delar slutar att anlända, vad ska arbetarna göra då? På 1990-talet gick det att säga: OK, vi försöker med lite importsubstitution. Kanske ingen lysande politik, men möjlig eftersom industribasen fanns där. Men av skäl som vi behandlat är den industribasen endera förstörd eller totalt förändrad. Därför kan man inte använda sig av importsubstitution utan tillgång till utländsk teknologi, utan någon form av grundläggande industriell bas och utan en ökad tillgång på arbetskraft (och i Ryssland minskar befolkningen).

Du har berört tidsaspekten med sanktioner och noterade att exempelvis USA haft sanktioner mot Kuba i 60 år. Vilka effekter kommer sanktionerna om de blir långvariga – och det faktum att det är uppenbart mindre folkliga krav på att upphöra med dem än exempelvis att få ett slut på aktiva insatser av trupp – att få de närmaste åren och decennierna? Kommer de att få effekter på andra håll än i Ryssland?

Jag tror att sanktionerna kommer att vara mycket svåra att häva. När man tittar på andra exempel, som Iran, har en del sanktioner nyligen hävts, medan huvuddelen fortfarande är i kraft. Irans teknologiska utveckling och till och med förmåga att sälja olja har försämrats rätt mycket. Att det är USA:s kongress som infört sanktionerna gör det än svårare att häva dem. Ta Jackson-Vanik tillägget, sanktionerna mot Sovjetunionen på grund av svårigheterna för judar att få lämna landet. De behölls också tjugo år efter att skälet till att införa dem var borta. Varje år fick administrationen uppmärksamma kongressen på att sanktionerna inte skulle tillämpas eftersom det inte fanns någon orsak till dem, men de var ändå kvar.

Det är därför jag anser detta vara en så viktig händelse. Också om kriget skulle upphöra i morgon skulle viljan att häva sanktionerna vara mycket liten och innehålla en så lång lista med krav på eftergifter att vilken rysk regering som helst som skulle ta över efter Putin skulle anse det politiskt svårt att acceptera. Det skulle krävas ett nytt Brest-Litovsk. Vi bör därför förvänta oss att sanktioner i en eller annan form kommer att finnas till under lång tid framöver, även om kanske inte alla kommer att vara lika hårda.

Och vilka blir konsekvenserna av de förändringarna? Nyligen skrev du: "Problemet är inte att regeringen fattar felaktiga politiska beslut; problemet är, i nuvarande läge, att det nästan inte finns några bra beslut att fatta." Tror du att det kan påverka den politiska stabiliteten i dagens ryska institutioner?

Jag tror att regeringen egentligen ägnar sig på att sopa runt saker och ting, på grund av att den står inför fullbordat faktum. Det finns inga bra beslut: de är praktiskt taget fastklämda i och med att det finns så litet utrymme genom att det är Putin som tar besluten och på grund av Västs reaktioner.

Vi kommer säkert att få se ökad inflation och sedan kanske brist på olika varor, och sedan inflation kombinerat med brist och i förlängningen att många ryska arbetare kommer att förlora sina jobb. Det kan till och med bli svårt att få tag på de viktigaste matvarorna och andra varor för att överleva och då kommer regeringen att tvingas till ransonering.

Jag sade tidigare att regeringen är nyliberal. Men om alternativet är kravaller, som också kan inträffa – och jag anser att ekonomiska skäl är mycket bra skäl för att ställa till med kravaller, eftersom ingen då kan anklaga en för att vara fiende eller förrädare om man deltar i upplopp för att man inte har tillräckligt att äta – ekonomin måste alltså övergå till något slags beredskapsekonomi. Inte alls för att regeringen vill det, utan för att den kommer att få gå i den riktningen.

Jag kan ju redan se tecken på bristsituationer. Givetvis kommer de inte att inträffa omedelbart: det finns fortfarande lager och folk fyller på dem. Kornai har den utmärkta idén att andra sidan av myntet med brist är överflöd, med andra ord slöseri. För om man har brist på socker idag vad kommer alla då att göra? Försöka köpa tio, femton kilo. Det kommer att förvärra bristen och då kommer folk att vilja köpa hundra kilo. Man bygger upp lager hemma, en del blir bortslösad och till sist kommer lagren att vara slut.

Jag tror alltså att saker och ting bara kommer att bli värre och värre.

En av de tänkbara konsekvenser du talat om är omfattande folkomflyttningar: något som krisen omedelbart lett till för alla flyktingar från Ukraina, men också ryssar som lämnat landet. Du tror att omfattande inre migration kan vara en lösning i Ryssland på medellång och längre sikt? Hur skulle det gå till?

Vi befinner oss mitt i kriget och vet inget om hur många flyktingar det kommer att bli. I Bosnien var det över 20 procent av befolkningen. Innan kriget inleddes trodde jag att ett krig i Ukraina skulle leda till att 5 miljoner lämnade landet. Nu är det redan kring 3 miljoner och,

som det sagts, det är den snabbaste flyktingvägen någonsin, eftersom det är relativt lätt att ta sig från Ukraina till Polen.

Men på sikt tror jag att det är omöjligt att säga hur stor migrationen kommer att bli. Och dessutom, kommer det att bli ett eldupphör snart? Jag tror att om det kommer något slags politisk lösning kommer många att återvända. De är inte långt borta och om inte deras hem har förstörts kan många av dem tänkas föredra att återvända hellre än att emigrera för gott. Men ju längre kriget pågår, desto mer skapar man sig en ny tillvaro i det nya landet, särskilt om man har möjligheter att hitta jobb eller en kusin eller någon annan att bo hos. I fallet Syrien tog sig folk till Turkiet eller andra grannländer när kriget startade. Men ju längre kriget pågick – idag i över ett decennium – desto mindre var folk villiga att återvända.

Och den inre migrationen i Ryssland?

På min blogg skrev jag nyligen om sambandet mellan inre migration och de pågående sanktionerna. Det finns ett tankestråk i Ryssland som handlar om det unika med landet ekonomiskt och geopolitiskt: Eur-asianismen. Befolkningsmässigt är Ryssland nästan helt koncentrerat till Europa, men i en situation liknande den nuvarande skulle man kunna tänka sig – men det är mer fantasi än realistiskt – att Ryssland försöker vända sig mot Asien.

Om man skulle vilja förflytta folk via dekret skulle det vara klokt och ha vissa fördelar att få många att bosätta sig österut. Ostasien är den mest dynamiska delen av världen idag. Europa är på nedgång både befolkningsmässigt och ekonomiskt. Att vara nära Korea, Japan, Kina, handla med dem och inte nödvändigtvis vara utsatt för sanktioner och de problem man hade med Europa skulle rent teoretiskt se ut som en bra tanke.

Problemet är bara att 80 procent av Rysslands befolkning bor i den europeiska delen av Ryssland. Avstånden är enorma i Ryssland, infrastrukturen i öst existerar endera inte eller är otillräcklig och de få arbetstillfällena i öst är få och inte tillräckligt många. Exempelvis Vladivostok, den största staden i Stilla havs-området, har en halv miljon invånare, medan Moskva har tolv miljoner. Vi talar därmed om en omflyttning av befolkningen, som är enorm och svår att föreställa sig.

Under sovjettiden försökte man utveckla landets norra delar. Man ville ha fler människor där, det var ju där naturtillgångarna fanns. De fick mycket bättre betalt och många slog sig också ner där – inte miljontals men i varje fall tusentals. Men de flesta av dessa städer med ett bolag försvann över övergången. Ta Norilsk, där Roman Abramovich skaffar sig sin förmögenhet på nickel, det är inget särskilt lockande ställe. Förmodligen råder mörker där åtta månader på året. Men det har gjort honom till en av de rikaste i världen. Men kan man verkligen tänka sig att kanske 2, 3 eller 4 miljoner människor skulle slå sig ned i den sortens städer? Jag tror inte det vore realistiskt.

Kan du tänka dig en geopolitisk rörelse österut – och skulle det kunna göra Ryssland mer beroende av Kina?

Det gör jag. En av poängerna i både *Capitalism, Alone* och *Global Inequality* är att vi är med om en omfattande förändring. Den förändringen är lika viktig som den industriella revolutionen. Det pågår en omfördelning av världen med Asiens uppgång. Jag tänker då inte bara på Kina, utan också på Vietnam, Indien och Indonesien – definitivt stora länder med mycket invånare – där den ekonomiska tyngdpunkten håller på att övergå från Väst till Öst. Jag anser detta vara på gång och något som kommer att fortsätta de närmaste två generationerna eller kanske längre ändå.

Om man tittar på en karta över Eurasien – de facto en kontinent – kanske man hamnar i något som liknar 1400- och 1500-talet med ganska rika delar både vid Atlant- och Stilla havs-

kusten, medan baklandet är ganska fattigt. Det finns studier om inkomstnivåerna på 1400- och 1500-talet i England och Kina och spannmålsskördarna i Nederländerna jämfört med Yangtze-flodens dalgång. I grunden talar vi om samma nivå av marknadsutveckling och en ungefär likartad inkomstnivå. Givetvis var det blygsamma inkomster jämfört med idag, men de utgjorde de båda ändarna på den eurasiatiska kontinenten, de båda maritima delarna, båda med rätt likartad inkomstnivå, medan på det kontinentala Eurasien, där Ryssland ligger nu, hade vi Mongolväldet som var mycket fattigare och stod på en lägre teknologisk nivå. Det skulle kunna gå så för Ryssland nu också och kriget i Ukraina gör detta mer sannolikt, av alla skäl som vi nämnde tidigare. Jag skrev om detta i inledningen till den ryska utgåvan av *Global Inequality*.

Jag kommer inte att kunna vara här och studera de långsiktiga konsekvenserna, men jag tror verkligen att det kommer att sluta med att vi betraktar detta krig som en verkligt avgörande händelse och som något som påskyndade den utvecklingen. Bristen på ekonomisk utveckling eller den relativa fattigdomen kan orsaka andra problem också, bl a hur hållbar är den nuvarande konfigurationen av hela det ryska området. De oljeproducerande regionerna kan komma att ställa sig frågan vad de har för behov av Moskva, varför inte skapa ett nytt Förenade Arabemiraten? Jag säger inte det här på allra största allvar idag, men helt klart ligger vägen öppen för många möjligheter.

Vi ser redan hur EU och USA går in för att drastiskt reducera importen av rysk olja. Stigande energipriser späder på redan existerande oro för inflation och dyrtid. Vilka konsekvenser för EU och USA ser du på kort och lite längre sikt och hur kommer bördorna att fördelas?

För mig ser det ut som stagflation eftersom vi förmodligen inte kommer att ha någon tillväxt, eller på sin höjd en blygsam sådan. Det är särskilt besvärligt med tanke på nedgången 2020 och bara en lätt återhämtning 2021. Vad gäller inflationen skedde ju en stor monetär satsning på grund av utgifter kopplade till pandemin i syfte att bibehålla en hyfsad levnadsstandard för många människor. Och nu ser vi ökade priser på livsmedel och gas.

Vad beträffar livsmedelspriserna är jag mer oroad över konsekvenserna för fattigare länder, där matpriser och kravaller och regeringsskiften ofta varit samverkande faktorer. Egypten är ett speciellt bra exempel: så fort man ökar priserna på livsmedel blir det upplopp. Det innebär inte att regeringen kommer att falla, men det är ett ständigt bekymmer. Utgifter för mat och energi, inklusive transportkostnader, utgör drygt hälften av budgeten för hushåll i skikten bland de fattigaste och för medelklassen. Prisökningarna inger därför oro och jag är inte säker på om internationella organisationer ska klara av att hantera dem. Det kan leda till politisk instabilitet.

Det är min gissning nu. Jag var väldigt pessimistisk om de politiska effekterna av Covid, fast jag måste medge att de blev rätt begränsade och inte så svåra som jag hade trott – dvs om vi då förutsätter att Putins beslut att invadera Ukraina inte hade något att göra med hans självisolering under pandemin. Men i fattiga länder utgör Covid, höga dödlighetstal, matbrist och höga energipriser en mycket explosiv kombination.

Du skriver om vilka åtgärder, t ex ransonering, Ryssland kan tvingas vidta på kort sikt för att hålla kontroll på konsumentpriserna för att trygga befolkningens behov. Redan före kriget hade ekonomer som Isabella Weber lyft fram idén (mycket omstridd) om att åter ta i bruk metoder som priskontroll också på andra håll. Tror du att det politiska landskapet kan ha förändrats så att sådana åtgärder nu är möjliga också i Väst?

Jag tror att Isabella Weber blev feltolkad när det påstods att hon var för priskontroller. Punkt. Hennes uppfattning – åtminstone som jag tolkade henne, hon har givetvis själv mer att

komma med i frågan – är att det finns en del priser, som priset på energi och mat som vi nämnt (som också kan kallas för ”lönevaror” i Piero Sraffas eller Ricardos mening), som till sin karaktär är viktigare än andra priser. Detta på grund av att de är betydelsefulla för livsbetingelserna för stora grupper av människor.

Det finns ett vackert uttalande av David Ricardo där han säger att oavsett vad som händer med lyxvaror, om importpriset på dem går upp eller ner, är det totalt irrelevant för profiterna för profiter är helt och hållet beroende av lönerna och lönerna av priset på lönevaror. Om priset på lyxprodukter går upp påverkar det egentligen bara kapitalisternas konsumtion, inte fördelningen av profiter och löner. Om man sätter in Isabella Webers sätt att tänka i denna klassiska ram tror jag att vad hon vill säga är att det finns varor som vi måste ha särskilt uppmärksamhet gentemot. Och som jag ser det stämmer detta och har inte blivit tillräckligt uppmärksammat.

I sin bok om Kina använder sig Weber av historiska exempel på vad kinesiska regeringar genom åren gjort med spannmålslager, som man använt som en mekanism för att kontrollera utbudet, och därmed priset, på spannmål. På senare tid har man gjort samma med utbudet av fläsk, helt klart en viktig del av det kinesiska folkets konsumtion. När svininfluensan pågick använde man främst tillgångar som regeringen förfogade över för att dämpa prisökningarna. USA har samma mekanism när det gäller strategiska oljereserver. Än en gång: jag tror att Weber har rätt i den bemärkelsen att det finns vissa varor – och, som jag sade, man kan kalla dem lönevaror – som har verkligt stor betydelse för att upprätthålla en normal tillvaro för stora delar av befolkningen. Och det har vi glömt.

Det här handlar förresten inte bara om konsumtion: man måste också titta på andra viktiga varor vars tillförsel får spridningseffekter i hela ekonomin. Förr var det stål, idag kanske det är mikrochips, som redan är inbyggda i priset på många slutprodukter. Till exempel har priset på begagnade bilar stigit i USA på grund av brist på chips. Brist på mikrochips har lett till minskad produktion av nya bilar, som i sin tur lett till ökat pris på begagnade bilar.

Således är chips oerhört viktiga på ett sätt som till exempel parfym inte är. Så har jag uppfattat Webers resonemang.

Du och andra ekonomer som studerar global ojämlikhet vad gäller inkomster och förmögenhet har satt strålkastarljuset inte bara på de extremt rikas skatteparadis, utan också på den roll en plats som exempelvis London har för att tvätta deras pengar. Från brittisk sida har man nyligen mycket specifikt börjat rikta sanktioner mot en del ryska oligarker med tillgångar i Storbritannien, som Abramovich. För det första, vad anser du om den sortens riktade sanktioner, för det andra tror du att det öppnar för att olika regeringar ska börja använda sin politiska makt och ta itu med konton offshore, skatteparadis, penningtvätt osv på ett mer genomgripande sätt?

Att regeringar tar itu med skatteparadisen: bra, jag är helt för. Jag anser att en lägsta bolagsskatt på 15 procent är bra och att samordnat agerande från de viktigaste regeringarna kan göra skillnad när det gäller de rikas möjligheter att gömma sig undan sina egna länder och undan beskattning rent allmänt.

Men jag är lite tveksam till det som sker nu. För vi håller inte riktigt på att förändra några spelregler. Egentligen ger vi bara enskilda regeringar rätt att lägga beslag på tillgångar på uteslutande politiska grunder. Till och med definitionerna är mycket grumliga. Jag menar, vem står Putin nära? Vem gör det inte? Hur ska vi kunna veta det? En gång fanns något som hette *Almanach de Gotha* som i detalj gick igenom läget för adeln i Tyskland, men vi har inget liknande för dagens ryska elit. Vi är ute i helt okända farvatten här.

Dessa regeringar, i synnerhet den brittiska, och eliten i de länderna, har varit de som allra mest gynnats av överföringen av rikedomar, eller, för att uttrycka det mer rakt på sak, de stölder som inträffade efter Sovjetunionens fall. Folk kanske säger, om vi nu tar av oligarkerna de här pengarna är det bra för den globala ojämlikheten. Och visst, matematiskt stämmer det: vi skulle få färre miljardärer. Men frågan är ju vem de pengarna kommer att gå till? Ett alternativ, som inte förefaller orimligt, vore att använda dem till återuppbyggnaden av Ukraina.

Politiskt motiverade exproprieringar av tillgångar öppnar en Pandoras ask. Tänk om Kina bestämmer sig för att förmögenhetsklyftorna i Storbritannien är för stora. Ska Kina då kunna lägga beslag på brittiska oligarkers tillgångar? Jag förstår att sådana beslut fattas av politiska skäl, men vi får inte behandla dem som om de vore grundade på någon form av omsorg om det allmänna bästa och att de plötsligt kom till stånd på grund av en önskan om att minska förmögenhetsklyftorna.

Om liknande beslut tog på ett samordnat vis av en rad olika regeringar, och med bistånd av FN eller internationella organisationer, och som drabbade miljardärer från många länder, med klara regler för hur sådana fonder skulle användas, då skulle man kunna stödja dem. Men vad vi ser idag är beslut av enskilda regeringar i krigstid, vilket kan vara OK i tider av krig men som inte går att använda som allmän princip och inte får kamoufleras som ett försök till exakt rättvisa. Det har inget alls att göra med rättvisa eller jämlikhet. Jag är alltså mer tveksam till det.

Översättning: Björn Erik Rosin

Le Monde Diplomatique

Vilka är hökarna i Moskva?

Juliette Faure⁶

Le Monde Diplomatique, april 2022

Invasionen av Ukraina innebär seger för en tankeströmning i Moskva som sedan Sovjetunionens fall förordat konfrontation med Väst både militärt och civilisatoriskt. Även om ideologin bara utgör en del av ett beslut med såväl geopolitisk som militär bakgrund har det växande inflytandet för dessa hökar bidragit till det pågående kriget.

Den 26 februari gav den ryske författaren Alexander Prochanov, samma dag som han fyllde 84 år, en intervju från cockpiten till ett stridsflygplan på väg över Ukraina. Inför hans ögon blev nu drömmen verklighet om att återskapa det sovjetiska väldet: ”Jag flyger över den svarta jorden i Ukraina, som ryska stridsvagnar nu genomkorsar på väg att läka det groteska sår rysk historia utsattes för 1991. [...] Idag ingår vi på nytt äktenskap med Ukraina.”

Prochanov är en av ledarna för ”national-patrioterna”. Alltsedan perestrojkan (1985-1991) har denna tankeströmning motsatt sig ”occidentalisterna” (*zapadnikij*) och ”liberal-demokraterna”. Där återfinns intellektuella som nostalgiskt ser tillbaka på Tsarrysland och det politiskt-militära etablissemanget som var emot den liberalisering som den siste sovjetledaren, Michail Gorbatsjov, satte i verket. Under hela 1990-talet var *Zavtra* (I morgon), den tidning Prochanov grundat, en samlingspunkt för oppositionen mot president Boris Jeltsin. Bland tidningens regelbundna medarbetare kunde man hitta anhängare av Josef Stalin, nationalist, ortodoxa präster, monarkister och till och med traditionalistiska muslimer. Där samsades också den eurasiatiska ideologen Alexander Dugin, som gjort den civilisatoriska klyftan mellan Ryss-

⁶ Juliette Faure är doktorand vid Centre d'études et de recherches internationales vid Sciences Po (CERI) och Centre national de la recherche scientifique (CNRS).

land och Väst till sin specialitet, den national-bolsjevikiske författaren Eduard Limonov och även ledaren för kommunistpartiet, Gennadij Zjuganov. Denna lösa blandning förenades av en häftig kritik av den post-sovjetiska demokratin, den ekonomiska liberaliseringen, oligarkernas makt, västinriktningen av samhället och USA:s internationella hegemoni. ”Jeltsin har tagit död på 2,2 miljoner ryssar”, hette det 1995 i en rubrik i *Zavtra* till en artikel där presidentens ekonomiska politik anklagades för att leda till ”folkmord”.

National-patrioterna har ett mål gemensamt: att återskapa en stark stat i stånd att skapa en syntes av olika perioder i rysk historia och förena traditionella andliga värden från Tsarepoken med Sovjetunionens militära och teknologiska styrka. Även om denna grupp befunnit sig i opposition anammades en del av dess idéer av regimen i samband med kriget i Tjetjenien 1994. Regimen ville då skapa en ny statlig patriotism runt kampen mot all separatism. Och 1996 inrättade Jeltsin en regeringskommission med syfte att definiera ”idén om nationen” i det post-sovjetiska Ryssland.

Under de sista åren av 1900-talet bidrog flera viktigare händelser till kritiken av västlig liberalism och ett uppsving för patriotism inom den allmänna opinionen i Ryssland: finanskrisen 1998 och den brutala devalveringen av rubeln, att Ungern, Polen och Tjeckien blev medlemmar av Nato, Natos bombningar av Serbien 1999 utan något mandat av FN och det andra kriget i Tjetjenien. Detta gynnade uppkomsten av en ny generation intellektuella, De Unga Konservativa. Dessa nya ryska hökar var födda på 1970-talet och hyste knappast någon längtan till det Sovjetunionen de äldre national-patrioterna blickade tillbaka på. I stället utvecklade dessa vänner av religionsfilosofi, politisk konservatism och nationalism en kritik av globaliseringen och en vilja att främja den ryska statens suveränitet och dess status som stormakt.

Politiskt skulle Vladimir Putins tillträde som president år 2000 innebära en vändpunkt i konservativ riktning. Putin siktade på att stärka centralismen och trygga ”maktens vertikalitet”. Från 2004 gick Kreml till ideologisk motattack mot de pro-västliga ”färgrevolutionerna” i den sfär som tillhört Sovjetunionen. 2006 myntade Vladislav Surkov, biträdande chef för presidentadministrationen och chefsideolog i det makthavande partiet Enade Ryssland, begreppet ”suverän demokrati” för att rättfärdiga statens auktoritära karaktär. Partiet gav Dugin och Prochanov i uppdrag att anordna konferenser med regimen ungdomsrörelser *Natji* (”De våra”) och *Molodaja Gvardia* (”Det unga gardet”). Nu tog deras karriärer fart. 2006 utsågs Dugin till professor i filosofi vid Moskvas universitet. Prochanov blev en flitig gäst i de debattprogram som Vladimir Solovjev, känd journalist och regimen närstående, ledde på tv-kanalen NTV. Och De Unga Konservativa ledde en idégrupp inom Enade Ryssland, Ryska Klubben, med uppdrag att formulera ett svar på regimen vägnar på den etniska och Kremlfientliga nationalism som då fått medvind.

Anti-västlig vändning i utrikespolitiken

2007 började Putin alltmer använda sig av hökarnas tankegångar. Han började då tala om ”andlig säkerhet”, som förenade skyddet av religiös identitet och nationell säkerhet. ”Den ryska federationens traditionella religion och Rysslands kärnvapensköld stärker båda den ryska staten och skapar nödvändiga förutsättningar för att trygga inre och yttre säkerhet för landet” sade han den 1 februari inför en församling av nationalistiska ryska och utländska journalister. Vid konferensen om säkerhet i München samma år fördömde han en världssordning med bara en pol, en viktig markering av den antivästliga kursförändringen utrikespolitiskt.

När den tidigare premiärministern Dimitrij Medvedev 2008 blev statschef fortsatte offensiven utrikespolitiskt. Kriget mellan Ryssland och Georgien sommaren 2008 accentuerade Rysslands isolering gentemot Väst och ledde till en omfattande modernisering av landets väpnade styrkor. Under Medvedevs återstående tid som president avlägsnades emellertid hökarna från

positionerna som rådgivare. I stället var det liberala reformsinnade som angav spelordningen: relationerna med Väst återupptogs, rättsstaten förstärktes och en modernisering av ekonomin påbörjades.

Efter de stora demonstrationerna vintern 2011-2012 mot valfusket blev Putin i maj 2012 åter vald till president under en legitimitetskris för regimen. Inom de ledande eliterna var det nu *siloviki*, med bakgrund i säkerhetstjänsten och inom armén, som tog överhand mot den teknokratiska eliten. Den utvecklingen gynnade de konservativa, som återfick rollen som förmedlare av ideologiskt stöd till det auktoritära systemet. Samma år bildade Prochanov Izborsk-klubben. Med det medeltida fortet nära gränsen till Estland som symbol ville Klubben vara ”en mäktig politisk och ideologisk koalition av patriotiska statsmän, en stark front mot de manipulationer utländska centra för påverkan ägnar sig åt”.

Idag har Klubben ett sextiototal medlemmar från olika områden – intellektuella, akademiker, politiker, företagare, journalister, konstnärer, präster och medlemmar av säkerhetsapparaten – och har som mål att formulera ”en patriotisk statlig politik med tillämpning inom alla områden i samhället”). Där ingår inflytelserika personer som ekonomen Sergej Glazev, mellan 2012 och 2019 rådgivare till Putin i frågor rörande den eurasiatiska ekonomiska integrationen, metropoliten Tichon Tjevkunov, ansedd för att vara presidentens personlige biktfar, journalisten Michail Leontjev, chef för analysavdelningen i oljebolaget Rosneft och nobelpristagaren i fysik Jaurès Alferov (avliden 2019). Men från allra första början har Klubben haft stöd av högt uppsatta representanter inom den politiska eliten: Andrej Turtjak, guvernör i Pskov och sedan generalsekreterare i Enade Ryssland, och Vladimir Medinskij, kulturminister, var personligen närvarande när Klubben bildades.

Deras idéer vann terräng. I sitt tal inför det federala parlamentet i december 2012 tillkännagav Putin att ”andliga” och ”traditionella” värderingar måste stärkas som svar på vad han betecknade som ”den demografiska och moraliska kris” landet hamnat i. Konkret ledde detta året därpå till att en lag antogs mot ”befrämjande av icke traditionella former av sexuell identitet” och en annan om att göra hädelse straffbart. Vid ett internationellt forum i Valdaj 2013 med internationella ledare och experter på plats talade Putin om motsättningarna mellan Ryssland och Väst, där han beskrev det senare som på nedåtgående moraliskt och kulturellt och som glömt sina ”rötter” och de ”kristna värdena”. Valdaj-organisationens vice ordförande Alexander Nagornij talade om att där ”fanns samlade de idéer, värderingar och begrepp som ryska patrioter-suveränister i många år stått för”.

Izborsk-klubbens inflytande nådde sin höjdpunkt i samband med krisen i Ukraina 2014. Kreml ställde sig bakom Klubbens tolkningar av den pro-europeiska Maidan-rörelsen: en operation styrd av Väst för att motverka den eurasiatiska integrationen. Putin gav dem också rätt när han motiverade annekteringen av Krim med att prins Vladimir och det ryska Kiev år 988 konverterat till den ortodoxa tron och ”den ovärderliga civilisatoriska och även sakrala betydelse detta haft för Ryssland”. I juli 2014 hyllade Dimitrij Polanski, minister för inrikes frågor och information och kommunikation i den nya republiken Krim, Prochanovs insatser: ”Vi anser att era åsikter haft en viktig roll för vårens händelser på Krim”. Den ryska armén erkände också Klubbens betydelse genom att döpa ett flygplan med strategiska missiler till Izborsk och dekorera det med dess logo.

Inför den separatistiska resning som utbröt i östra Ukraina distanserade sig den ryska regimen emellertid officiellt från den linjen Izborsk-klubben företrädde. Den ansågs alltför radikal i sitt stöd till de upproriska grupperna. De västliga sanktionerna gjorde att Kreml inte ville erkänna de folkomröstningar som sagt ja till självständighet åt folkrepublikerna i Donetsk och Luhansk. Organisationen däremot bidrog aktivt till att främja begreppet *Novorossija* (”Det nya Ryssland”) som beteckning på Donbass och rättfärdiga dess integration med Ryssland.

Klubben stod särskilt nära personer som varit med om att grunda "Folkrepubliken Donetsk" – guvernören Pavel Gubarev, premiärministern Alexander Bordaj och försvarsministern Igor Strelkov, samtliga gamla medarbetare i Prochanovs tidning *Zavtra*. Sommaren 2014 fick de rådgivning och organisatoriskt stöd av Klubben, som också var med om att utforma en konstitution. Den 5 september såg Kreml till att upprorsregeringarna ersattes med nya eliter, som gick med på att underteckna Minsk-avtalet mellan Ryssland och Ukraina, som syftade till att Donbass med "en specialstatut om lokal autonomi" skulle återintegreras med Ukraina. Izborsk-klubben hade nu hamnat på avbytarbänken och skulle kritisera att man valt den diplomatiska vägen. Klubben förordade i stället "en total militär operation" med hjälp av en "befrielsearmé" bestående av frivilliga ur privata militära företag och understödd av missilangrepp mot strategiska mål. Klubben fortsatte att ha kontakter med separatisterna i Donbass via en lokalavdelning i Donetsk. I maj 2015 presenterade Valerij Korovin boken *Slutet för Ukraina*, där han hävdade att landet "var ett konstgjort projekt skapat av Lenin" och oförmöget att utvecklas till "någon riktig stat".

Putin ger fritt fram för en hårdare statlig ideologi

Även om Klubbens idéer ännu inte anammats officiellt fick de politiskt och ekonomiskt stöd av regimen. 2015 fick Izborsk-klubben således ett ekonomiskt stöd på 10 miljoner rubel (cirka 150 000 euro) av presidentadministrationen för att utveckla sin "Doktrin om den ryska världen". Den publicerades 2016 och förordade "bildande av en rysk sfär" för att kunna mäta sig med Väst på Balkan och runt Svarta havet. Texten gjorde gällande att ryssarna i Ukraina var utsatta för "russofobi" av regeringen i Ukraina, som hamnat under "neo-nazistiskt inflytande".

Vid den tidpunkten valde Putins regim snarare en flexibel politik än att öppet ansluta sig till ett enda ideologiskt system. De förändringar i ledningen av presidentadministrationen som följde efter parlamentsvalet i september 2016 stärkte liberal-demokraternas positioner. Vjatjeslav Volodin, en radikal anti-västlig konservativ och informellt stöd till Izborsk-klubben förflyttades från posten som vice chef för presidentadministrationen till den mindre viktiga som talman i duman (parlamentets underhus). Han efterträddes av Sergej Kirijenko, som varit premiärminister under finanskrisen 1998 och f d biträdande vd för kärnkraftsbolaget Rosatom (2005-2016) och ansedd för att stå närmare de liberala och teknokratiska eliterna. Under hans ledning avvisade presidentadministrationen vid två tillfällen Izborsk-klubbens ansökan om ekonomiska bidrag.

Efter förgiftningen och arresteringen av oppositionsledaren Alexej Navalnij i slutet av 2020 gav Putin fritt spelrum för en hårdare statlig ideologi. I sin essä i juli 2021 om "den historiska enheten mellan ryssar och ukrainare" ställde han sig bakom Izborsk-klubbens uppfattning om att Ukraina var "en produkt av Sovjeteran", styrd av eliter "som gick nynazisterna till mötes" och som upphöjt russofobin till "statsideologi". Åtta månader senare skulle invasionen av Ukraina betyda att det politiska systemet i Ryssland förändrats på ett avgörande sätt. Den auktoritära hybridformen, där olika ideologiska plattformar samsats, hade ersatts med en starkt repressiv regim inriktad på en imperialistisk och krigisk politik. Den tidigare kulturministern Medinskij, en trogen vän till Izborsk-klubben, utsågs också att leda den ryska delegationen i förhandlingarna med Ukraina.

Översättning: Björn Erik Rosin

The Spectator

Rubeln återhämtar sig. Har sanktionerna mot Ryssland misslyckats?

Ross Clark

The Spectator, 29 mars 2022

De ryska stridsvagnskolonerna har kört fast, en eller två städer som ryssarna erövrats har ukrainarna återtagit. Rysslands krigsinsats har inte gjort några framsteg de två senaste veckorna – såvida man inte anser konstant hamrande och ödeläggelse av bostadskvarter vara någon form av framsteg.

Men gör det ekonomiska kriget mot Ryssland några större framsteg? Visst, Moskvaborna kan inte längre få en Big Mac och västliga lyxvaror har försvunnit från butikshyllorna. Men titta på hur dollarn förhåller sig till rubeln och det börjar likna en rysk pansarkonvoj. Under de första dagarna sjönk rubeln som en sten när sanktionerna infördes. Samma dag som Putin tågade in i Ukraina var en rubel värd 0,012 dollar. Den 8 mars hade rubeln sjunkit md nära hälften, till 0.007 dollar. Men sedan dess? Rubeln har stadigt klättrat tillbaka till nästan samma nivå som före invasionen.

Den ryska aktiemarknaden har inte studsat tillbaka riktigt lika mycket. Men sedan börser delvis öppnades igen förra veckan har också den stigit kraftigt. Den 16 februari låg index på Moskvabörsen på 3,646. Den förlorade nästan hälften på morgonen den 24 februari och hamnade på 1,943. Men i morse låg den på 2,377. För den som varit våghalsig nog att investera i bottenläget – och beredd att strunta i moraliska aspekter – har ryska aktier varit en av de bästa investeringarna förra veckan. Det är anmärkningsvärt om man betänker de klara signalerna om att kriget inte går särskilt bra och att Ryssland kan ha hamnat i ett gungfly som kan bli varaktigt.

Men det visar hur svårt det är för Väst att isolera och stjälpna en motståndare ekonomiskt – om det är så man tänkt sig att konflikten ska se ut på det internationella planet. Vi har överskattat vår ekonomiska makt. Hur mycket vi än hoppas att rika ryssar inte ska klara sig utan våra lyxvaror är det energin som driver den ryska ekonomin. Kanske köper vi mindre olja av Ryssland, men vi är fortfarande tvungna att köpa deras gas. Dessutom finns det två mycket stora marknader som inte avser att bojkotta ryska fossila bränslen. Snarare är det så att Kina och Indien utnyttjar de rabattpriser de erbjuds.

Sedan invasionen har Indien tecknat avtal om att köpa sex miljoner fat olja av Ryssland – hälften av vad man köpte under hela 2021. Varför? Därför att rysk olja säljs till ett reducerat pris på cirka 30 dollar fatet. Tillsammans kan Indien och Kina lätt suga upp all den olja som Väst vägrar att köpa av Ryssland – och om de länderna bestämmer sig för att inte ansluta sig till bojkotten är det inget att göra åt.

Aldrig tidigare har Väst försökt besvara militär aggression med enbart ekonomiska åtgärder. Det finns många anledningar att undra hur klokt det är. Vill vi verkligen få vanliga ryssar att leva i misär – om det nu vore möjligt för oss – trots att det kan öka stödet för Putin. Putin har ju trots allt skapat ett narrativ om ett Ryssland under attack av Väst – och han kommer att kunna utnyttja allt som ryska folket drabbas av som bevis för detta.

Men det finns en mer direkt anledning att ställa sig frågan om sanktioner alls fungerar. Till en början såg de ut att skada Ryssland, men det är inte alls lika säkert nu.

Översättning: Björn Erik Rosin